

rege Francorum adque Langobardorum, seu multarum gentium, ac patricius Romanorum. Ego itaque Rachio humilis Christi servus servorum Dei, adque omnium catholicorum acsi peccator, gracia Dei vocatus episcopus Argentoratensis urbis, in anno V episcopati mei, pro salutem anime meae remedium, vel pro eterne retributione, in amore Dei et sancte Mariae Argentoratensis urbis ecclesie hec librom canonum

cundæ stirpis. Nec miranda est hæc barbaries, cum stylus correctus innotuerit non nisi initio sæculi nomi, teste Fontanini, in *Vindiciis diplomaticis*, pag. 214, 215 et 238. Hanc eruiimus ex ipso codice membranaæ octavi sæculi antiquæ bibliothecæ ecclesie Argentinensis, quem princeps Ludovicus Constantinus, cardinalis de Rohan, a republica Bernensi obtinuit, dum ille ineunte mense Julio 1774 in urbe Bernensi versaretur. Plura de hoc codice vide in Historiæ nostræ tomo primo, lib. III, pag. 315 et 316. Codex revera est sæculi octavi et ipse autographus. Diligenter illum examinaverat doctissimus et amicissimus nobis D. Sinner de Ballaigne, Bernensis bibliothecæ præfectus, qui ex litteris majusculis sive uncialibus in inscriptione exaratis, ex aliis codicis characteribus, ex forma litterarum, ex orthographia adhibitis regulis a Mabillone traditis, et speciminibus scripturarum indubiæ ætatis judicavit in præfatione catalogi codicum manuscriptorum bibliothecæ Bernensis, tom. I, pag. 23, nullum de ejus ævo superesse dubium. Hæc ad laudem addenda sunt præstantissimi viri, cui præsertim duos antiquos codices ecclesie Argentinensis debet eminentissimus princeps episcopus noster de re litteraria inter illustriora regiminis sui facta multum meritis. Codex Rachionis in multis videtur similis codici Colbertino canonum, qui initio octavi sæculi fuit Romæ conscriptus, et qui hodie exstat Pa-

continentem in se doctrinam sanctorum recte viventium patrum scribere jussi : omnem plenitudinem omnium conciliorum secundum constitutionem antecorum patrum, qui fuerunt congregati ad concilium in Nizea civitate, hoc sunt 318 episcopi. In quo legentibus futura sit speculatio presens eruditio ^a. Explicit prologus ^b.

rasiis in bibliotheca regia, num. 3836. Codicem canonum ab Adriano papa Carolo regi anno 774 donatum ex perantiquo octavi sæculi manuscripto bibliothecæ ecclesie metropolitanae Coloniensis evulgavit P. Josephus Hartzheim, Conciliorum Germaniæ tom. I, pag. 131-234.

^a Hic codex jussu Rachionis scriptus videtur esse, ut diximus, codex canonum, quem ab Adriano papa accepit Carolus imperator, inde per Galliam et Germaniam receptum; cui codici, qui continebat concilia Græciæ et Africae, addidit Rachio concilia Galliarum et Hispaniæ cum decretis centum summorum pontificum. Decreta incipiunt ab epistola Damasi ad Paulinum episcopum Antiochenum, et in eo nullæ falsæ reperiuntur decretales, tunc jam evulgatæ sub nomine Isidori Mercatoris, sive Peccatoris.

^b Formula *explicit* frequens est in antiquis mss. refert verbum latinum *explicitus*, id est, *sermo sive liber absolutus*, quo sensu ait Martialis, lib. XIV, epigr. 1 :

Versibus explicitum est omne duobus opus.

Non rarus erat ejusdem formulæ usus ad notandum finem operis tempore sancti Hieronymi qui scribit, epist. 158 ad Marcellum : « Solemus nos, completis opusculis, ad distinctionem alterius sequentis medium interponere *explicit*, aut *feliciter*, aut aliud istiusmodi ».

ANNO DOMINI DCCXCI.

ANGELRAMNUS

METENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA IN ANGELRAMNUM.

(Ex Gallia Christiana, tomo XIII.)

Sanguine illustri natus Angelramnus seu Ingelramnus, quem Chrodegangi antecessoris fratre natum fuisse diximus, educatus est a pueritia in monasterio Gorziensi sub Nargaudo, puerorum magistro. Dein migravit in cœnobium Cellæ-Novæ, hodie dictum de sancto Nabore, ubi aliquandiu vitam monasticam professus est. Cum Metensis episcopatus duos annos, menses sex et undeviginti dies vacasset, in præselem est ordinatus 25 Septembris anno 768, archiepiscopi titulo ut antecessor honestatus, atque etiam archicapellani Caroli Magni regis honore decoratus. Obtinuit ab ipso rege, si jam ante episcopatum non habuerat, abbatiam Senonensem, eamque Ecclesie suæ ditioni subiecit, moleste ferentibus monachis quod eorum monasterium ex regali episcopale evasisset. Ille vero ut monachorum amicitiam sibi reconciliaret, tribuit eis corpus sancti Simeonis episcopi Metensis, quod illi irati suam in ecclesiam interditi admittere recusarunt. Negotiis tamen nimium distractus, Nargaudo Gorziensi monacho suo institutori abbatiam transcripsit. Varengesi villam aliaque dona monachis Gorziensibus tradidit anno 770, Carlomanni regis

D primo, cum hac conditione ut pro se suisque successoribus episcopis Metensibus nec non etiam pro regibus Carolo atque Carlomanno et pro stabilitate regni Francorum, Domini misericordiam attentius exorarent. Cum Lullo Moguntino, Weomado Trevirensi archiepiscopis aliisque præsulibus Laureshamensis Ecclesie fecit dedicationem anno 774, Kal. Septembris, præsele Carolo Magno rege, qui invitatus a Gundelando abbate cum Hildegarde regina et Pipino filio eo accesserat. Compertum habemus ex testamento Fulradi abbatis sancti Dionysii in Francia, condito anno 778, Ingelramnum quosdam cum illo fecisse commutationes de rebus sitis in loco de Salona diocesis Metensis. Quæ pacta in synodo Patris-Brunnæ anno Caroli nono iniita cum prædicto Angelramno episcopo, Vilbario Senonensi archiepiscopo et cum Fulrado abbate, ab ipso principe Carolo confirmata sunt anno insequenti, ejus regni decimo. Hoc compromisso inter eos convenit ut neque Angelramnus, neque successoris ejus, nec archidiaconus in ipso cœnobio Salonensi facultatem ullam haberent, nisi si abbas petierit, ordinationes faciendi, chrismate

consignandi et tabulas altaris benedicendi. Præter abbatiam Senonensem cœnobium sancti Trudonis rexisse creditur; id quodammodo probat ejus nomen insertum indici abbatum, ab auctore chronici monasterii ejusdem vulgato. Abbatie sancti Naboris studiosissimus, litteras dedit anno 787 ad reprimendam vexationem Volmari comitis et advocati Ecclesie Metensis in homines monasterii, tam in exactionibus quam in rapinis per subadvocatos et ministros suos: unde cœnobium illud ad tantam devenerat inopiam atque miseriam, ut vix possent reperiri fratres qui Deo et sancto Nabori servire vellent. Cui vexationi ut obviaretur, Angelramnus Walonem abbatem ac fratres induxit ad quasdam villas ex præbenda sua comiti tradendas; sique nullam deinceps a comite molestiam pateretur. Haud contentus monasterio copiam ac pacem curasse, plurimum auxit possessiones et privilegia, perficiendisque a sancto Sigibaldo cœptis ædificiis operam navavit. Et quidem cum morte interceptus est, sancti Naboris tumulum decorabat, quem a diacono Metensis Ecclesie absolutum fuisse docet Alcuinus epigrammate 64. Capitulo suo præposituram de Milleriaco concessit, impetravitque a Carolo Magno diploma datum Carisiaci anno 776, quo non tantum ecclesia cathedralis, verum et cæteræ diœcesis Metensis ecclesie atque monasteria a sæculari jurisdictione forent immunia, interdicta regis et imperialibus administris nihil contra personas et bona ecclesiastica molendi facultate.

Oh singulare studium et existimationem qua eum prosecutus est rex, ad archicapellani dignitatem promotus fuit, simulque ab Adriano Romano pontifice accepit curam apud regem apocrisiarii seu nuntii apostolici munus exercendi. Forsan hæc munia, quibus prohibitus est ne in sua diœcesi resideret, occasionem dederunt episcopis Gallie eum violationis canonum insimulandi. Quam accusationem ut dilueret, collectionem canonum conscripsit, quam Adriano pontifici tradidit 19 Septembris 785. Hoc in opere aggreditur probare non esse licitum temere episcopos accusare, nec eorum famam sauciare. Indicat qua cautione quæve prudentia rei episcopi judicari debeant, qua quidem charitate ac circumspectione eorum vitia contenda sint. Omnes pene hi canones, maxima ex parte eruti ex falsis decretalibus numero octogeni, spectant ad modum procedendi in causis ecclesiasticis, quorum Angelramnus ab aliquibus viris eruditis auctor habetur; censent alii de promptis fuisse ex collectione falsarum decretalium Isidori Mercatoris.

Cantus Gregorianus sive Romanus, quem in Me-

tensem Ecclesiam Chrodegangus introducere tentaverat, longe alienus erat a perfectione; verum sub Angelramni episcopatu ad inagis regularem perductus est modulationem a cantoribus Romanis, quos ab Adriano papa impetratus rex Carolus Magnus secum in Franciam abduxit anno 787, e quibus unum Metas, alterum Suessionem misit, qui modum cantandi docerent. Ad Angelramni preces Paulus Diaconus, cognomento Warnefridi, Longobardus genere, postea monachus Casinensis, ob eruditionem regi Carolo Magno dilectus, episcoporum Metensium historiam contexuit, et ea honorifica clausit apostrophe: « Hic jam, pater sanctissime Angelramne, narrationis serie vestram beatitudinem locus exspectat: sed ego mee tenuitatis non immemor, attentare minus idonee non audeo, quæ de vestra vitæ cursu laudabili majori stylo promenda sunt. » Diaconus alter Ecclesie Metensis, nomine Donatus, ei Vitam sancti Trudonis, præposita operi epistola, dedicavit. Auctor æqualis qui episcoporum Metensium Vitæ epitomem carmine scripsit, ita de Angelramno loquitur: :

Jam nunc tricenarius pastorque octavus hrevili
Auxilio fulvus traxit ad pia pascua vitæ
Angelramnus oves: quo tempore maximus armis
Rex Carolus sensu, formaque, animoque decorus,
Italiae accepit Christi de munere sceptrum,
Quos simul Excelsi, Stephano posceate beato,
Protégat atque regat felices dextra per ævum.

Mortuus est Angelramnus post 23 annos episcopatus, anno 791, dum Carolum regem in expeditione militari contra Hunnos tunc cœpta comitaretur, in loco a diversis scriptoribus varie vocato *Asnaglum-Chunisberg, Asnabrug - Cumeberg, Cummeberg*, unde corpus ejus in monasterium de Nova-Cella seu sancti Naboris advectum, illic sepultum est. De die obitus non consentiunt antiqua manuscripta: sed majori parti ac Martyrologio cathedralis, quod ipsius mortem designat ad vi Kalendas Novembris, stare satius est. Vacavit sedes viginti septem annos tresque menses ex collie sancti Symphoriani. Verumtamen Madaurensis episcopus, qui interpontificium post Angelramni obitum non admittit, hujus episcopatum ad annos usque quinquaginta, ejusque vitam ad annum usque 818 prorogat. Quam sane opinionem evertit Alcuinus, ipse jam ab anno 804 mortuus, epigrammate 164, quo testatur Angelramnum obiisse dum sancti Naboris tumulum exornaret. Colitur inter sanctos in monasterio sancti Naboris, ubi ejus sculpulum lapideum repertum est anno 1609, die 5 Augusti

COLLECTIO CANONUM

AB ANGELRAMNO METENSI EPISCOPO ADUNATA

ET ADRIANO SUMMO PONTIFICI OBLATA.

(Ex Mansi, Conciliorum ampl. Collect.)

Compendiosa traditio canonum Orientalium, sive Africanorum, quos beatus Adrianus papa in uno volumine cum superioribus conciliis ad dispositionem Occidentalium ecclesiarum Carolo Romæ posito dedit regi Francorum et Longobardorum ac patricio Romanorum. In primis de canonibus apostolorum sub numero 1 capitulorum.

I. Ecclesiastica regule sanctorum Patrum, apostolorum, prolata per Clementem Romanum pontificem, quæ ex Græcis exemplaribus in primo ordine ponuntur.

I. Episcopus a duobus vel tribus ordinetur.

II. Presbyter et reliqui clerici ab uno episcopo ordinentur.

III. Ne mei et aliud in sacrificio offeratur, nisi quod Dominus statuit.

IV. Novas spicas, uvas, oleum et incensum ad altare licet offerri ad benedicendum.

V. Reliqua omnia ad comum episcopi et presbyteri.